

บทที่ 7

มาตรการด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม

มาตรการการจัดการสิ่งแวดล้อมและสุขวิทยาส่วนบุคคลของตลาดสด สามารถอ้างอิงตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสุขลักษณะของตลาด พ.ศ.2551 ออกตามความในพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 สำหรับตลาดสดประเภทที่ 1 โดยครอบคลุมทั้งตลาดประเภท ก ข ค และง กล่าวคือ

1) จะต้องให้มีที่รวบรวมมูลฝอยขนาดเพียงพอที่จะรองรับปริมาณมูลฝอยในแต่ละวัน มีการปกปิดสามารถป้องกันสัตว์เข้าไปคุ้ยเขี่ยได้ ตั้งอยู่นอกตัวอาคารตลาด และอยู่ในพื้นที่ที่รถเข้าออกได้สะดวก ทั้งนี้โดยกำหนดให้หน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบในการเก็บขนมูลฝอยนำไปกำจัดดำเนินการเป็นประจำทุกวันไม่ให้เหลือตกค้างหลังจากนั้นให้ล้างทำความสะอาดทันที และระบายน้ำเสียที่เกิดขึ้นลงสู่ระบบท่อรวบรวมน้ำเสีย

2) จัดให้มีที่รองรับมูลฝอยที่ไม่รั่วซึม และมีฝาปิดประจำทุกแผง

3) จัดให้มีการเก็บกวาดมูลฝอยบริเวณตลาดเป็นประจำ และดูแลที่รวบรวมมูลฝอยรวมให้ถูกสุขลักษณะเสมอ

4) จัดให้มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน และล้างตลาดตามหลักการสุขาภิบาลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

5) จัดให้มีการดูแลความสะอาดของห้องน้ำ ห้องส้วม ที่ถ่ายปัสสาวะ บ่อดักมูลฝอย บ่อดักไขมัน และระบบบำบัดน้ำเสีย ให้ใช้การได้ดีตลอดเวลา

6) ห้ามกระทำการอันอาจทำให้เกิดเหตุรำคาญ หรือ การระบาดของโรคติดต่อ ดังต่อไปนี้

(1) นำสัตว์ทุกชนิดเข้าไปในตลาด เว้นแต่สัตว์ที่นำไปขังไว้ในที่ขังสัตว์เพื่อจำหน่าย

(2) สะสม หมักหมม สิ่งหนึ่งสิ่งใดในตลาด ทำให้สถานที่สกปรก รกรุงรังหรือเป็นที่เพาะพันธุ์สัตว์นำโรค

(3) ถ่ายเท ทิ้ง มูลฝอย หรือสิ่งปฏิกูลในที่อื่นใด นอกจากที่ซึ่งจัดไว้สำหรับรองรับมูลฝอย หรือ สิ่งปฏิกูล

(4) ทำให้น้ำใช้ในตลาดเกิดสกปรกขึ้น จนเป็นสาเหตุให้เสื่อม หรือ อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(5) ก่อหรือจุดไฟไว้ในลักษณะซึ่งน่าจะเป็นที่เดือดร้อน หรือ เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น

(6) ใช้ตลาดเป็นที่พักอาศัยหลับนอน

(7) กระทำการอื่นใดที่จะก่อให้เกิดเหตุรำคาญแก่ผู้อื่น

7) จัดระเบียบ และกฎเกณฑ์ในการรักษาความสะอาดของตลาดในเรื่อง การจัดหมวดหมู่สินค้า การดูแลความสะอาดแผงขายสินค้า การรวบรวมมูลฝอย การล้างตลาด และการอื่น ๆ เช่น การฝึกอบรมผู้ขายของและผู้ช่วยขายของ

- 8) กำหนดให้ผู้ขายของ และผู้ช่วยขายของในตลาด ต้องมีสุขภาพดีและส่วนบุคคลดังต่อไปนี้
- (1) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือ โรคที่สังคมรังเกียจ หรือ ไม่เป็นพาหะนำโรคติดต่อ อันได้แก่ วัณโรค อหิวาตกโรค ไข้ไทฟอยด์ โรคบิด ไขสุกใส ไข้หัด โรคคางทูม โรคเรื้อน โรคผิวหนังที่น่ารังเกียจ และโรคไวรัสตับอักเสบนชนิดเอ
 - (2) ในระหว่างการขาย ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี และต้องมีความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหาร และอื่น ๆ ตามที่ราชการส่วนท้องถิ่นกำหนด
 - (3) ต้องได้รับการตรวจสุขภาพตามที่เจ้าพนักงานสาธารณสุขกำหนด
- 9) กำหนดให้ผู้ขายของ และผู้ช่วยขายของในตลาด ต้องปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะในการใช้กรรมวิธีการจำหน่าย ทำ ประกอบ ปรง เก็บ หรือ สะสมอาหารหรือสินค้าอื่น และการรักษาความสะอาดของภาชนะ นำใช้ และของใช้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
- (1) ลักษณะ และประเภทของสินค้าที่ขายต้องสะอาด ปลอดภัย และเป็นสินค้าที่ไม่ผิดกฎหมาย หรือ ต้องห้ามตามกฎหมาย
 - (2) อาหารสดที่เกิดการเน่าเสียได้ง่าย ต้องจัดเก็บในอุณหภูมิที่เหมาะสมตามที่เจ้าหน้าที่พนักงานสาธารณสุขกำหนด
 - (3) การจำหน่ายอาหารปรงสำเร็จ ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิดอาหารเพื่อป้องกันการปนเปื้อน และรักษาเครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิดให้สะอาดและใช้การได้ดีอยู่เสมอ
 - (4) ในกรณีที่มีการทำ ประกอบ และปรงอาหาร ต้องจัดสถานที่ไว้ให้เป็นสัดส่วน และต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร
 - (5) เครื่องมือ เครื่องใช้ และภาชนะอุปกรณ์ที่ใช้ต้องสะอาดและปลอดภัย มีการล้างการเก็บที่ถูกต้อง ทั้งก่อนและหลังการใช้งาน

ในการจัดการตลาดสด สามารถนำเอาหลักการของเทคโนโลยีสะอาดมาประยุกต์ใช้ แต่ต้องอยู่ในความร่วมมือของทั้งเทศบาล ผู้จำหน่ายสินค้าและผู้ให้บริการตลาดสด เพื่อให้การจัดการประสบผลสำเร็จ โดยแบ่งเป็น 2 วิธีการหลักของกิจการตลาดสด กล่าวคือ

- 1) การลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด
- 2) การใช้ซ้ำและหรือนำกลับมาใช้ใหม่

อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดการที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้ เป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นเท่านั้น ส่วนการบริหารจัดการในเชิงลึกเป็นหน้าที่ของเทศบาลแต่ละแห่งในการศึกษารายละเอียดในลำดับต่อไปให้เหมาะสมกับเทศบาลนั้น ๆ

สำหรับแนวทางเทคโนโลยีสะอาดสำหรับตลาดสด สามารถยกตัวอย่างเป็นแนวทาง ดังนี้

1) การลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด

1) กิจกรรมคัดเลือกสินค้าวางจำหน่ายของผู้จำหน่าย

ในการคัดเลือกสินค้าเพื่อวางจำหน่ายของผู้จำหน่าย โดยเฉพาะสินค้าที่เน่าเสียได้ง่าย หากมีการคาดการณ์ปริมาณการจำหน่ายต่อวันที่ดีและวางแผนการกักตุนสินค้าในปริมาณที่เหมาะสมต่อการขายจะสามารถลดของเสียที่เกิดขึ้นได้จากกิจกรรมดังกล่าวนี้ นอกจากนี้ยังรวมความถึงการเลือกใช้ภาชนะในการบรรจุสินค้าก่อนการวางจำหน่าย

ของเสียที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าวนี้มี อาทิ ภาชนะในการบรรจุห่อสินค้ามาวางจำหน่ายประเภท ถุงพลาสติก กระดาษหนังสือพิมพ์ ใบตอง ฯลฯ หากผู้ขายสินค้ามีการเลือกใช้ภาชนะบรรจุที่มีความคงทนถาวรในการบรรจุก่อนนำมาวางจำหน่ายในตลาด จะสามารถลดขยะประเภทภาชนะบรรจุในตลาดสดได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ในการคัดเลือกสินค้าของผู้ขายเพื่อวางจำหน่ายในตลาดสด หากมีการคัดเลือกสินค้าที่มีความสดและคัดเลือกสินค้าที่มีคุณภาพ และก่อให้เกิดปริมาณขยะมูลฝอยในตลาดสดลดลงเช่นเดียวกัน อาทิ การคัดเลือกผักสด หรือ ผลไม้สดเพื่อการวางจำหน่าย จะช่วยลดปริมาณเศษผักเน่าเสียหรือผลไม้เน่าเสียได้

ประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น

2) การแบ่งโซนการจำหน่ายสินค้า

จากคู่มือการออกแบบตลาดสดของที่ปรึกษาครั้งนี้ จะแบ่งโซนจำหน่ายสินค้าในตลาดอย่างชัดเจน ซึ่งมีผลดีต่อการลดปริมาณของเสียที่แหล่งกำเนิดได้มาก กล่าวคือ สินค้าที่ก่อให้เกิดน้ำเสีย และมีความสกปรกสูงจะจัดไว้ในโซนเดียวกัน ทำให้มีความง่ายต่อการจัดการน้ำเสีย และส่งผลให้ขนาดของระบบบำบัดน้ำเสียมีขนาดไม่ใหญ่เกินความจำเป็น อาทิ แผงจำหน่ายสินค้าประเภทเนื้อสัตว์จะทำให้มีน้ำเสียปนเปื้อนไขมันมากกว่ากลุ่มแผงจำหน่ายสินค้าประเภทผัก/ผลไม้ หรือ อาหารสำเร็จรูป ดังนั้นการจัดการน้ำเสีย จึงสามารถติดตั้งบ่อดักไขมันเฉพาะในโซนที่มีความจำเป็นเท่านั้น โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องติดตั้งในทุกโซนของแผงจำหน่ายสินค้า

ประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ลดงบประมาณในการลงทุนระบบบำบัดน้ำเสียเกินความจำเป็น

3) การรักษาความสะอาดของตลาดสด

การรักษาความสะอาดของตลาดสดที่มีประสิทธิภาพ นอกจากจะเป็นแรงจูงใจต่อผู้บริโภค และสามารถแข่งขันกับตลาดเอกชน หรือ ห้างสรรพสินค้าได้แล้ว ยังส่งผลต่อสุขอนามัยที่ดีของผู้บริโภค และลดปริมาณของเสียจากแหล่งกำเนิดได้อีกทางหนึ่งด้วย โดยแนวทางของการจัดการ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

ก) การคัดแยกขยะมูลฝอยของแต่ละแผง โดยขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปขายได้ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ควรนำกลับมาใช้ใหม่ อาทิ ถุงพลาสติกที่ไม่มีคุณภาพสกปรก ซึ่งสามารถช่วยลดของเสียลงได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ ขยะมูลฝอยประเภทเศษอาหาร เศษผักที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ได้ ทางเทศบาลอาจ

แนะนำให้ผู้จำหน่ายสินค้ารวมตัวกันเพื่อขายให้กับฟาร์มเลี้ยงสัตว์ หรือ ให้เปล่ากันเองเพื่อลดปริมาณของเสียที่เกิดขึ้นหรือเทศบาลเป็นธุระในการดำเนินการให้กับกลุ่มผู้จำหน่ายสินค้าดังกล่าว

ข) การทิ้งขยะมูลฝอยลงภาชนะ ในการทิ้งและรวบรวมขยะมูลฝอยของตลาดก่อนนำไปเก็บพักไว้ยังห้องเก็บพักขยะมูลฝอยเพื่อส่งให้เทศบาลนำไปกำจัด จะต้องเก็บใส่ถุงดำปิดปากถุงมิดชิดและบรรจุลงภาชนะคงทนถาวรอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันถูกฉีกขาดและน้ำชะขยะมูลฝอยไหลลงสู่พื้น ในการจัดการปัญหาดังกล่าวนี้ได้ จะช่วยให้ขั้นตอนการล้างตลาด สามารถลดปริมาณน้ำล้างตลาดได้มากเนื่องจากตลาดไม่มีความสกปรกมากเกินไป

ค) การเตรียมการก่อนการล้างตลาด โดยธรรมชาติของการทำความสะอาดจะต้องทำการเก็บกวาดเศษสิ่งสกปรกก่อนการใช้น้ำล้างทำความสะอาด ตลาดสดก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน การเก็บกวาดเศษสิ่งสกปรกให้หมดก่อนการล้างทำความสะอาดจะส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำเพื่อการล้างทำความสะอาดลดน้อยลง

ง) การวางแผนล้างตลาดสด ในการวางแผนล้างตลาดสดที่เป็นระบบ โดยเริ่มจากการล้างโซนสกปรกมากแยกจากโซนสกปรกน้อย สามารถลดปริมาณการใช้น้ำในการล้างได้ รวมถึงการตรวจสอบอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำให้อยู่ในสภาพการใช้งานตามปกติ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น รวมทั้งน้ำใช้เพื่อการล้างทำความสะอาดตลาดสด

(4) พฤติกรรม/ความร่วมมือของผู้บริโภค

ในหัวข้อดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะของการขอความร่วมมือทั้งผู้จำหน่ายสินค้าและผู้บริโภคในการใช้ภาชนะบรรจุที่จะส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นน้อยลง กล่าวคือ การใช้ถุงบรรจุสินค้า 1 ใบในการบรรจุสินค้าหลาย ๆ ประเภทเพื่อนำกลับบ้าน เพราะในบางครั้งผู้บริโภคจะยุบรวมถุงบรรจุสินค้าและทิ้งถุงบรรจุสินค้าที่ไม่ใช้แล้วเป็นเศษขยะมูลฝอยที่ตลาดสด ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยของตลาดมีมากขึ้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ ลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น

2) การใช้ซ้ำและหรือนำกลับมาใช้ใหม่

แนวทางที่มีความเป็นไปได้สำหรับตลาดสด คือ การนำน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัดแล้วกลับมาใช้ใหม่ในการรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่โดยรอบตลาดสด อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ จะต้องศึกษารายละเอียดอีกครั้งหนึ่งในเชิงวิศวกรรม การลงทุน มีความคุ้มค่าในการลงทุนน้อยเพียงใด รวมถึงในเชิงความปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัย และการยอมรับของผู้มาใช้บริการตลาดสด